

A szabadság gátjai

A szabadság talán a legtöbb vággyal és varázssal megáldott szavunk. Különösen azok részére, akik megismerték, mi az elnyomás. Számomra, amikor a diktatúrából sóvárogtam utána, úgy tűnt, olyan, mint a lélek szárnyaló lebegése a világ sötét valósága fölött.

Már korábban is voltak elképzelések egy igazságosabb földi berendezkedésről, de a társadalmi szabadság képzetét a fény századának nevezett 1700-as évek születték meg, eszméje ekkor kezdett terjedni a világban. Nálunk, magyaroknál is sokan fizettek életükkel, vagy legalább fizikai szabadságukkal (azaz börtönben töltött évekkel) érte. De valahogy mégsem tudott soha megvalósulni. József Attila – aki már sejtette, mit jelent a *fasiszta kommunizmus* – a szép emberi rend születését remélte tőle. Vajon most, a szovjet típusú világrendszer bukása után, legalább egyenesben vagyunk-e már? Sajnos, úgy tűnik, hogy nemcsak a „bőség kosarából” nem vehet „mindenki egyaránt”, nemcsak a „jog asztalánál” tolakodók között nem kaphat helyet bárki – mint Petőfi szerette volna –, hanem a rend és a szép emberi világ is, ahol a „lelkünk honos” lehetne, távoli vágykép csupán.

Talán az elvárásainkkal van baj. Olyasmit kívánunk a világtól, amit természeténél fogva nem tud teljesíteni. Hiszen hol valósult meg – egy másodpercre bár! – a francia forradalom hármass jelszava? Vagy melyik ország, melyik társadalom mondhatta el magáról, hogy a három közül legalább az egyik valóban érvényessé vált benne egy ideig? A szabadság, egyenlőség, testvériség hangoztatása mindmáig propagandafogásnak bizonyult. Ha valahol kevesebb a korlátozás, nem oly látványosak a társadalmi különbségek, viszonylag békésebb a légkör, az még távolról sem jelenti a beteljesülést.

A polgár ma, ha van rá pénze, szinte korlátlanul mozoghat a világban, és amíg nem sért vele törvényt, elvben azt mond és tesz, amit akar. Ez a *külső* szabadság, amely akkor tekinthető teljesnek, ha birtokosa nem kényszerül arra, hogy a fenntartásához szükséges pénzt maga keresse meg.

Van azonban egy *belső* szabadság is, a léleké, amelyről – különösen manapság – sokan hajlamosak vagyunk megfeledkezni. Ez nem társadalmi vívmány: ez az Istentől kapott szabad akaratunk. Ennek révén hozzuk erkölcsi döntéseinket. Azt mondhatjuk, hogy minden döntési folyamatnak ez a szíve: itt dől el, milyen értéktartalmú cselekvéseket választunk.

Elvileg kell bennünk legyen egy – jórészt talán megfogalmazatlan – tudás arról, hogy milyen magatartás felel meg emberi mivoltunknak, mert hiszen alapvetően erkölcsi lények vagyunk. Amennyiben valóban birtokában vagyunk a *helyesről* való tudásnak, és él bennünk az a késztetés, hogy életünk ezzel összhangban legyen (vagyis működik a lelkiismeretünk), akkor döntéseink meg fognak felelni a Teremtőtől kapott emberi természetünknek. Külső kényszerek, másoktól sugallt hamis nézetek, a világhoz kapcsolódó érdekeink persze eltéríthetnek ettől. De ha minden ezzel járó, bennünket kívülről fenyegető hátrány vagy éppen veszély ellenére amellet döntünk, amit egész belső énünkkel helyesnek tartunk, akkor egy felejtethetlen és összehasonlíthatatlan szabadságélményben lesz részünk. Mert hiszen igazi önmagunk megélése az igazi szabadság. A külső szabadság önmagában értéktelen, ezért – rendelkezünk bármily sok lehetőséggel – belső vezérlés nélkül üres és értelmetlen marad az életünk.

Mind biológiai lényünk, mind pedig lelkünk igen bonyolult rendszer. A rendszerek szakértői szerint egy ilyen építmény csak akkor életképes, ha nyitott marad: ha kívülről megkapja mindazt, amire léte fenntartásához szüksége van. Azért táplálkozunk és lélegzünk, mert szervezetünk így szerzi be a szükséges anyagot és energiát. E nélkül leépülésre, pusztulásra lenne ítélve. És a lelkünk? Az vajon hogyan lélegzik, honnan veszi az őt éltető táplálékot bennünket emberré tevő működéséhez? Abból élne csupán, amit a közvetlen külvilágunk, vagyis a többi ember, a társadalom az ő számára nyújtani tud? De hiszen a társadalom ugyancsak nyitott rendszer – szellemi szempontból is! Léteznie kell tehát egy

mindnyájunktól független erőforrásnak, amelynek kisugárzása élteti a lelkünket, s teszi lehetővé közös megmaradásunkat. Ha az emberiség elzárja magát ettől a forrástól, nem kerülheti el az erkölcsi pusztulást. Erkölcs nélkül pedig nem sokáig lesz „emberiség”. A léleknek ma elterjedt lebecsüléséből következő leépülés jelei kétségtelenül már észlelhetők: bensőnk értéket felismerő, de kiveszőben levő képessége helyébe a valóság felszínén futkározó ész próbál támpontokat keresni, de az igazság sokféleségét látván a világban, úgy véli, hogy minden viszonylagos. A ráció erkölcspótlékként azt próbálja felmutatni, amit a társadalmi gyakorlat igazol; számára ezen a téren is „demokrácia” van: amit többen helyesnek tartanak, azt mindjárt követendőnek is nyilvánítja. Ezen az alapon jönnek létre a téves döntések és a belőlük következő, embervoltunkkal össze nem egyeztethető cselekedetek. Ez maga a bűn. Miatta belső szabadságunk élményének a lehetősége mindjobban elenyészik.

Sokaktól kétségbevonat, pedig kétségtelen igazság: emberként (és emberiségként) való megmaradásunk attól függ, hogy kapcsolatban tudunk-e maradni Istennel, aki számunkra az egyedüli kimeríthetetlen lelki energiaforrás. A Vele való együttműködésünk nélkül kisiklik lábunk alól a talaj, elveszítjük az önmagunkra találás lehetőségét, és ezzel sokat sóvárgott nagy kincsünket is: a szabadság élményét.

Vajon miért van az, hogy ez a kapcsolat – a mi hibánkból, hiszen lemondunk arról, hogy megszólítsuk Őt – alig működik? Próbáljuk meg felvillantani a legfontosabb okokat.

– A legkényelmesebb megoldást választjuk: együtt úszunk a közvélemény anyagiás árával, és nem fárasztjuk magunkat azzal, hogy gondolatainkat egy kissé magasabbra emeljük.

– Az utóbbi két-három évszázadban, mióta mindentudónak tartott eszünket megkoronáztuk, sokunk számára szégyennek számít a hit a Teremtőben, a Mindenhatóban, a Megváltóban; inkább úgy véljük, hogy saját mindenhatóságunkkal magunk tudunk majd egy emberibb világot teremteni, és saját erőnkől képesek leszünk önmagunkat megváltani.

– Ha ott rejlik is bennünk a sejtelen, hogy nem csak a látható világ létezik, igyekszünk nem foglalkozni a gondolatával, mert esetleg kizökkentene bennünket földi igényeinkkel való kiegyezésünk kényelméből. Mert a választáskor nem Isten, hanem a világ mellett döntöttünk, és immár nem akarunk semmiről lemondani belőle. Ahelyett, hogy legalább megpróbálnánk, eleve nem hisszük el, hogy földi ragaszkodásainknak az értékek alapján történő megválogatásával csak szebb lehet számunkra a világ.

– Meglehet, hogy jelenlegi viszonyulásainkat szívesen átértékelnénk, de ez okvetlenül maga után vonná személyes múltunk kielemezését is. Márpedig túl nehéz lenne beismerni magunk előtt életünk ferdeségeit, és érdeme szerint bűnként kezelni olyasmit, amit eddig természetesnek tartottunk.

– Isten számunkra oly távoli és személytelen, hogy képtelenségnek érezzük megszólításának a gondolatát is. Inkább csak tudjuk, hogy van, mintsem éreznénk is ezt.

– Istenben hiszünk, de könyörületességét oly végtelennek gondoljuk, hogy szerintünk akkor is megbocsát majd mindent, ha mi esetleg semmit sem vagyunk hajlandók megbánni. Ezért úgy gondoljuk, hogy – legalább amíg nem közeleg az óra – büntetlenül ki is kapcsolhatjuk az életünkből.

– Azt hisszük, hogy Isten egyénre szabott: mindenkinek megvan a maga istene. Ezért okosabbnak tartjuk magunkat a hagyományos keresztény egyházak kollektív bölcsességénél, és úgy teszünk, mintha annyi igazság lehetne, ahány személy. Ezzel a racionális világ relativisztikus felfogásával helyettesítjük a hitet, ezért hiábavalóan várunk az élő Istentől segítséget. Hiszen nem Hozzá fordulunk.

Istennel kapcsolatos igazság csak egy van, s ennek akkor jutunk birtokába, ha helyesen értelmezzük Jézus tanítását. A helyes értelmezés több vonatkozása is vita tárgya a keresztény felekezetek között, de igen kétséges, hogy az igazira éppen az újabb „keresők” fognak majd

rátalálni. Sokkal valószínűbb, hogy a félremagyarázások így is túl nagy száma gyarapodik majd újabb agyszüleményekkel.

Zárszóként az Újszövetségből, erkölcsi-lelki életünk alapidokumentumából idézek egy részt, amely a szabadságról szól. Azt hiszem, ezt igen nehéz lenne félreérteni:

„Jézus a benne hívő zsidókhöz fordult: *«Ha kitartotok tanításomban, valóban tanítványaim lesztek, megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz benneteket.»* «Ábrahám utódai vagyunk – felelték –, s nem szolgáltunk soha senkinek. Miért mondod hát, hogy szabadok lesztek?» Jézus így válaszolt: *«Bizony, bizony mondom nektek: mindenki szolgál, aki bűnt követ el.»*”(János 8,31-34)

2006. április